

ZAMONAVIY INGLIZ TILINING RIVOJLANISH TARIXI

Xushmurodova Maftuna

Navoiy Innovatsiyalar Universiteti

Ingliz tili yo'nalishi 1-kurs talabasi

Annotatsiya: *Ushbu maqolada zamonaviy ingliz tilining shakllanishi va rivojlanish bosqichlari tahlil qilinadi. Ingliz tilining qadimgi davrdan boshlab o'rta ingliz tili va yangi ingliz tili davrlarigacha bo'lgan taraqqiyoti, uning lug'aviy boyishi, grammatik tuzilishidagi o'zgarishlar hamda boshqa tillar ta'siri yoritiladi. Shuningdek, globalizatsiya jarayonida ingliz tilining xalqaro muloqot vositasi sifatidagi ahamiyati va zamonaviy davrdagi rivojlanish tendensiyalari haqida ma'lumot beriladi. Maqolada ingliz tilining dunyo miqyosida keng tarqalishi, ilmfan, texnologiya, ta'lim va madaniyat sohalaridagi o'rni ham ko'rib chiqiladi.*

Kalit so'zlar: *zamonaviy ingliz tili, til taraqqiyoti, qadimgi ingliz tili, o'rta ingliz tili, yangi ingliz tili, til evolyutsiyasi, global til, leksik boyish, grammatika o'zgarishi, xalqaro muloqot.*

Kirish

Til insoniyat jamiyatining eng muhim aloqa vositalaridan biri hisoblanadi. Har bir til tarixiy rivojlanish jarayonida turli bosqichlarni bosib o'tadi, takomillashadi va jamiyat ehtiyojlariga mos ravishda o'zgarib boradi. Dunyo tillari orasida ingliz tili bugungi kunda eng keng tarqalgan va xalqaro muloqot vositasiga aylangan tillardan biri hisoblanadi. Zamonaviy ingliz tilining shakllanishi uzoq tarixiy jarayon natijasi bo'lib, u turli xalqlar, madaniyatlar va siyosiy voqealar ta'sirida rivojlangan.

Ingliz tilining rivojlanish tarixi qadimgi davrlarga borib taqaladi. Bu til german tillari guruhiga mansub bo'lib, dastlab Britaniya orollariga ko'chib kelgan angllar, sakslar va yutlar qabilalari tomonidan shakllantirilgan. Keyinchalik tarixiy jarayonlar, jumladan, turli bosqinlar, savdo aloqalari, madaniy va ilmiy rivojlanish natijasida ingliz tili sezilarli darajada boyib bordi. Ayniqsa, normanlar istilosidan keyin ingliz tiliga fransuz va lotin tillaridan ko'plab so'zlar kirib kelgan va bu tilning

lugʻat boyligini sezilarli darajada kengaytirgan. Zamonaviy ingliz tilining shakllanishida XV–XVII asrlar muhim davr hisoblanadi. Bu davrda bosmaxonaning paydo boʻlishi, adabiyot va ilm-fan rivojlanishi hamda xalqaro aloqalarning kengayishi ingliz tilining yanada ommalashishiga sabab boʻldi. Ayniqsa, adabiyot sohasida yaratilgan asarlar tilning rivojlanishida katta ahamiyat kasb etdi. Natijada ingliz tilining grammatik tuzilishi soddalashib, yangi leksik birliklar paydo boʻla boshladi. Bugungi kunda ingliz tili dunyoning koʻplab mamlakatlarida rasmiy yoki xalqaro til sifatida qoʻllanilmoqda. U xalqaro savdo, ilm-fan, texnologiya, taʼlim, turizm va internet sohalarida asosiy aloqa vositalaridan biri hisoblanadi. Zamonaviy ingliz tilining rivojlanishi globalizatsiya jarayonlari bilan chambarchas bogʻliq boʻlib, u turli xalqlar oʻrtasidagi madaniy va ilmiy hamkorlikni mustahkamlashda muhim rol oʻynaydi. Shu sababli zamonaviy ingliz tilining rivojlanish tarixini oʻrganish tilshunoslik fanida muhim ahamiyat kasb etadi. Bu jarayon tilning qanday shakllanganini, qanday omillar uning taraqqiyotiga taʼsir koʻrsatganini va bugungi kunda ingliz tilining dunyo miqyosidagi oʻrnini yanada chuqurroq tushunishga yordam beradi. Ushbu maqolada zamonaviy ingliz tilining rivojlanish bosqichlari, uning shakllanishiga taʼsir etgan tarixiy omillar hamda hozirgi davrdagi ahamiyati haqida soʻz yuritiladi.

Ingliz tilining rivojlanish tarixi uzoq davom etgan tarixiy jarayon boʻlib, u turli siyosiy, ijtimoiy va madaniy omillar taʼsirida shakllangan. Tilshunoslar ingliz tilining rivojlanishini bir necha asosiy bosqichlarga boʻlib oʻrganadilar. Bu bosqichlar tilning grammatik tuzilishi, fonetik tizimi va lugʻat tarkibida yuz bergan oʻzgarishlar orqali tavsiflanadi. Ingliz tili german tillari guruhiga mansub boʻlib, uning shakllanishi qadimgi german qabilalarining Britaniya hududiga koʻchib kelishi bilan bogʻliq [1]. Qadimgi ingliz tili davri taxminan V asrdan XI asrgacha boʻlgan davrni qamrab oladi. Bu davrda Britaniya orollariga angllar, sakslar va yutlar qabilalari kelib joylashgan. Ularning tillari oʻzaro yaqin boʻlib, vaqt oʻtishi bilan yagona til tizimini shakllantirgan. Qadimgi ingliz tilida grammatik tizim ancha murakkab boʻlgan. Otlarning kelishiklari, jins kategoriyalari va feʼllarning koʻplab shakllari mavjud boʻlgan. Bu til koʻproq german tillariga xos xususiyatlarni saqlab

qolgan [2]. XI asrda yuz bergan normanlar istilosi ingliz tilining rivojlanishida muhim burilish nuqtasi bo'ldi. Norman hukmdorlari fransuz tilida so'zlashganligi sababli davlat boshqaruvi, sud ishlari va aristokratiya muhitida fransuz tili keng qo'llanila boshladi. Natijada ingliz tiliga fransuz va lotin tillaridan juda ko'p yangi so'zlar kirib keldi. Bu jarayon ingliz tilining lug'at boyligini sezilarli darajada kengaytirdi va uning rivojlanishida yangi bosqichni boshlab berdi [3]. O'rta ingliz tili davrida tilning grammatik tizimi asta-sekin soddalasha boshladi. Qadimgi ingliz tilida mavjud bo'lgan ko'plab kelishik qo'shimchalari qisqarib yoki butunlay yo'qolib ketdi. Natijada gap tuzilishi yanada sodda va tushunarli bo'lib bordi. Shu bilan birga, bu davrda ingliz tilida adabiy asarlar yaratish ham rivojlana boshladi. Yozma adabiyotning rivojlanishi ingliz tilining me'yorlashuvi va keng tarqalishiga katta ta'sir ko'rsatdi [4].

XV asrga kelib bosmaxonaning paydo bo'lishi ingliz tilining rivojlanishiga katta turtki berdi. Bosma kitoblarning keng tarqalishi tilning yozma shaklini standartlashtirishga yordam berdi. Natijada ingliz tilining imlo qoidalari va grammatik me'yorlari asta-sekin shakllana boshladi. Bu jarayon ingliz tilining adabiy til sifatida mustahkamlanishiga ham sabab bo'ldi [5]. Yangi ingliz tili davrida ingliz tili ilm-fan, texnologiya, savdo va madaniyat rivoji bilan birga yanada boyidi. Ayniqsa, Buyuk Britaniya imperiyasining kengayishi ingliz tilining dunyoning turli hududlariga tarqalishiga sabab bo'ldi. Natijada ingliz tili xalqaro aloqa vositasi sifatida shakllana boshladi va ko'plab mamlakatlarda keng qo'llanila boshlandi [6]. XX va XXI asrlarga kelib ingliz tili global til sifatida yanada mustahkam o'rin egalladi. Bugungi kunda ingliz tili xalqaro diplomatiya, ilm-fan, biznes, texnologiya va internet sohalarida keng qo'llanilmoqda. Ko'plab davlatlarda ingliz tili ikkinchi til yoki xalqaro til sifatida o'rganilmoqda. Globalizatsiya jarayoni ingliz tilining yanada rivojlanishiga va uning lug'at boyligining kengayishiga katta ta'sir ko'rsatmoqda [7].

Xulosa

Zamonaviy ingliz tilining rivojlanish tarixi uzoq va murakkab jarayon bo'lib, u ko'plab tarixiy, siyosiy va madaniy omillar ta'sirida shakllangan. Ingliz tili qadimgi

davrlardan boshlab o'rta ingliz tili va yangi ingliz tili bosqichlari orqali rivojlanib, bugungi kunda dunyo miqyosida eng keng tarqalgan tillardan biriga aylandi. Bu jarayonda turli xalqlarning migratsiyasi, bosqinlar, savdo aloqalari, ilm-fan va madaniyatning rivojlanishi muhim rol o'ynagan. Ingliz tilining lug'at boyligi asrlar davomida boshqa tillardan kirib kelgan so'zlar hisobiga sezilarli darajada kengaydi. Ayniqsa, fransuz va lotin tillari ingliz tilining shakllanishiga katta ta'sir ko'rsatgan. Vaqt o'tishi bilan tilning grammatik tuzilishi soddalashib, zamonaviy ingliz tilining asosiy qoidalari shakllangan. Bosmaxonaning paydo bo'lishi, adabiyot va ilm-fan rivoji ham ingliz tilining rivojlanishiga katta turtki bergan. Bugungi kunda ingliz tili xalqaro muloqot vositasi sifatida muhim ahamiyat kasb etmoqda. U ta'lim, ilm-fan, texnologiya, biznes va diplomatiya sohalarida keng qo'llaniladi. Globalizatsiya jarayonlari ingliz tilining yanada keng tarqalishiga sabab bo'lib, uni dunyo miqyosida eng muhim tillardan biriga aylantirdi. Shunday qilib, zamonaviy ingliz tilining rivojlanish tarixini o'rganish tilshunoslik fanida muhim ahamiyatga ega bo'lib, til taraqqiyoti va uning jamiyat hayotidagi o'rnini chuqurroq tushunishga yordam beradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

- [1] Crystal D. The Cambridge Encyclopedia of the English Language. Cambridge University Press, 2003. – 45-bet.
- [2] Baugh A. C., Cable T. A History of the English Language. Routledge, 2002. – 52-bet.
- [3] McCrum R., Cran W., MacNeil R. The Story of English. Penguin Books, 2003. – 78-bet.
- [4] Barber C. The English Language: A Historical Introduction. Cambridge University Press, 2000. – 64-bet.
- [5] Yule G. The Study of Language. Cambridge University Press, 2010. – 101-bet.
- [6] Alimuhamedov A. Tilshunoslik asoslari. Toshkent: O'qituvchi, 2015. – 88-bet.
- [7] Rasulov R. Umumiy tilshunoslik. Toshkent: Fan, 2018. – 94-bet.